

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΝΟΜΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ – ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ

Dário Moura Vicente | Elsa Dias Oliveira | João Gomes de Almeida (Eds.), Online Dispute Resolution- New Challenges, Nomos Verlag, 2022, σελ. 241

Από τις εκδόσεις NOMOS, σε συνεργασία με τη νομική σχολή του πανεπιστημίου της Λισσαβόνας, και πιο συγκεκριμένα το Ερευνητικό Κέντρο ιδιωτικού δικαίου, δημοσιεύθηκε φέτος η συλλογή των εισηγήσεων που παρουσιάστηκαν σε διαδικτυακό σεμινάριο που έλαβε χώρα στις 29 Ιουνίου 2021 υπό την αιγίδα του ανωτέρω Κέντρου και της πορτογαλικής ένωσης διαιτησίας, με βασικό θέμα την επιγραμμική, άλλως ψηφιακή επίλυση διαφορών. Η προβληματική εντάσσεται στις ερευνητικές προτεραιότητες του Κέντρου, το οποίο έχει ορίσει ως βασικό άξονα επεξεργασίας το ιδιωτικό δίκαιο στην ψηφιακή εποχή. Η επιλογή αυτή προέκυψε ως συνέπεια των δυσχερειών λειτουργίας του συστήματος απονομής της Δικαιοσύνης κατά τη διάρκεια της πανδημίας.

Έχει καταστεί πλέον σαφές, ότι η ενεργοποίηση εναλλακτικών μηχανισμών διεξαγωγής ηλεκτρονικών δικών προκάλεσε πληθώρα προκλήσεων, που σχετίζονται με δικονομικά ζητήματα ενώπιον δικαστηρίων, τόσο κρατικών, όσο και διαιτητικών. Αυτός ήταν και ο λόγος διοργάνωσης της προαναφερόμενης ψηφιακής ημερίδας, με τίτλο ψηφιακή επίλυση διαφορών – νέες προκλήσεις, και επιμέρους θεματικές στην κατοχύρωση δίκαιης δίκης, ζητήματα δικαίου απόδειξης, και πτυχές εμπιστευτικότητας, ιδιωτικότητας, και ασφάλειας στο ψηφιακό περιβάλλον. Οι επιμελητές του έργου προέρχονται από το ακαδημαϊκό προσωπικό της νομικής σχολής της Λισσαβόνας. Πρόκειται για τους: Dário Moura Vicente, τακτικό καθηγητή της σχολής, με γνωστικό αντικείμενο το ιδιωτικό διεθνές, συγκριτικό, αστικό δίκαιο, και την πνευματική ιδιοκτησία, με παράλληλη έντονη δραστηριότητα στο πεδίο της διαιτησίας, εσωτερικής και διεθνούς. Elsa Dias Oliveira, αναπληρώτρια καθηγήτρια, με διδακτικό έργο στο πεδίο της διαιτησίας, του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, των διεθνών συμβάσεων, και του αστικού δικαίου. João Gomes de Almeida, επίκουρος καθηγητής, επιφορτισμένος με τη διδασκαλία ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, διεθνών συμβάσεων, και αστικού δικονομικού δικαίου.

Η έκδοση κατατάσσει τις εισηγήσεις σε τρία μέρη, των οποίων προηγείται η εισαγωγή (σελ. 9 επ.), πίνακας με αναλυτικά στοιχεία της εκδοτικής ομάδας και των εισηγητών (σελ. 11 επ.), και σύντομος πίνακας συντομογραφιών (σελ. 7). Το πρώτο μέρος, με αντικείμενο την κατοχύρωση δίκαιης δίκης και ψηφιακή επίλυση δια-

φορών [Due Process Guarantees and Online Dispute Resolution], περιλαμβάνει τις ακόλουθες μελέτες: Η δικαστική θεώρηση: Εγγυήσεις δίκαιης δίκης και ψηφιακή επίλυση διαφορών [A Judge's Perspective: Guarantees of a Fair Trial and Online Dispute Resolution], από τον António Abrantes Geraldés, πρώην δικαστή στο Ανώτατο δικαστήριο της Πορτογαλίας (σελ. 21 επ.)· η διαιτητική θεώρηση: Μεταξύ ίσης μεταχείρισης και ορθής διοίκησης της διεθνικής δικαιοσύνης στην ηλεκτρονική διαιτησία [An Arbitrator's Perspective: Between Equal Treatment and the Good Administration of Transnational Justice in Online Arbitration], από τον Diego P. Fernández Arroyo, καθηγητή στη νομική σχολή Sciences Po των Παρισίων, και ομότιμο καθηγητή στις νομικές σχολές του Μπουένος Άιρες και της Κόρδοβα Αργεντινής, και τον Bruno Sousa Rodrigues, εντεταλμένο διδασκαλίας στη νομική σχολή Sciences Po [σελ. 37 επ.]· η δικηγορική θεώρηση: εγγυήσεις δίκαιης δίκης και ψηφιακή επίλυση διαφορών [A Lawyer's Perspective: Guarantees of a Fair Trial and Online Dispute Resolution], από τον Nuno Ferreira Lousa, υψηλόβαθμο στέλεχος της εταιρίας Linklaters (σελ. 59 επ.)· η θεώρηση των κέντρων επίλυσης διαιτητικών διαφορών: Δίκαιη δίκη στην ψηφιακή επίλυση διαφορών [An Arbitration Center's Perspective: Due Process in Online Dispute Resolution], από τον Juan Serrada Hierro, μέλος του νομικού συμβουλίου του κράτους της Αργεντινής, με μεγάλη εμπειρία στη διαιτητική επίλυση διαφορών (σελ. 65 επ.).

Το δεύτερο μέρος έχει τον τίτλο «ηλεκτρονικές συνεδριάσεις –ειδικότερα, η απόδειξη» [Online Trial Hearings- In Particular, Evidence], και φιλοξενεί τις ακόλουθες μελέτες: Η δικαστική θεώρηση: ηλεκτρονικές συνεδριάσεις, και συγκεκριμένα η συλλογή και εκτίμηση των αποδείξεων [A Judge's Perspective: Online Hearings, especially the Gathering and Assessment of Evidence], από τον Luís Filipe Pires de Sousa, εφέτη στο εφετείο Λισσαβόνας (σελ. 87 επ.)· η διαιτητική θεώρηση: ηλεκτρονικές συνεδριάσεις στη διαιτησία: διεξαγωγή αποδείξεων [An Arbitrator's Perspective: Online hearings in Arbitration: the taking of Evidence], από τον Pilar Perales Viscasillas, καθηγητή εμπορικού δικαίου στη νομική σχολή του πανεπιστημίου Carlos III της Μαδρίτης (σελ. 107 επ.)· η δικηγορική θεώρηση: ψηφιακές συνεδριάσεις [A Lawyer's Perspective: Virtual Hearings], από τους Catarina Monteiro Pires, καθηγήτρια στη νομική σχολή της Λισσαβόνας, και Madalena Diniz de Ayala, ασκούμενη δικηγόρο (σελ. 133 επ.)· η θεώρηση των κέντρων επίλυ-

σης διαιτητικών διαφορών: ψηφιακή επίλυση διαφορών και ηλεκτρονικές συνεδριάσεις: Έξη χαρακτήρες σε αναζήτηση συγγραφέα [An Arbitration Center’s Perspective: Online Dispute Resolution and the Virtual Hearings: Six Characters in Search of an Author], από την Paula Costa e Silva, τακτική καθηγήτρια στη νομική σχολή Λισαβόνας, με πλούσιο έργο στο πεδίο της διαιτησίας (σελ. 145 επ.).

Τέλος, το τρίτο μέρος έχει τον τίτλο «εμπιστευτικότητα, ιδιωτικότητα, και ασφάλεια» [Confidentiality, Privacy and Security], και περιέχει τις ακόλουθες συμβολές: Η δικαστική θεώρηση: ιδιωτικότητα και εμπιστευτικότητα στην εκούσια εμπορική διαιτησία [A Judge’s Perspective: Privacy and Confidentiality in Voluntary Commercial Arbitration], από τον Rui Torres Vouga, εφέτη στο εφετείο Λισαβόνας, και εκπαιδευτή στη σχολή δικαστών της Πορτογαλίας (σελ. 159 επ.)· η διαιτητική θεώρηση: εμπιστευτικότητα – ιδιωτικότητα – ασφάλεια από τη σκοπιά των διαιτητών ή η ιστορία του διαιτητή που έγινε μέλισσα [An Arbitrator’s Perspective: Confidentiality – Privacy – Security in the Eye of the Arbitrators or the Story of the Arbitrator who Became a Bee], από τον Marc Henry, πρόεδρο της γαλλικής ένωσης διαιτησίας (σελ. 181 επ.)· η δικηγορική θεώρηση: εμπιστευτικότητα, ιδιωτικότητα και ασφάλεια στη διαιτησία κατά την περίοδο του κορωνοϊού [A Lawyer’s Perspective: Confidentiality, Privacy and Security in Arbitration in Times of Covid], από την Sofia Ribeiro Mendes, δικηγόρο στην εταιρία DLA Piper, με ειδικευση στη διαιτησία (σελ. 205 επ.)· η θεώρηση των κέντρων επίλυσης διαιτητικών διαφορών: εμπιστευτικότητα, ιδιωτικότητα και ασφάλεια [An Arbitration Center’s Perspective: Confidentiality, Privacy and Security], από την Joana Soares Correia, πρόεδρο του ΔΣ του κέντρου ARBITRARE (σελ. 233 επ.).

Πρόκειται για μια ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα έκδοση, η οποία αναδεικνύει με συστηματικό και δομημένο τρόπο τις προκλήσεις της ψηφιακής επίλυσης διαφορών, προσεγγίζοντας την προβληματική από τέσσερις οπτικές (δικαστές, διαιτητές, διαιτητικά κέντρα, και δικηγόροι). Προσφέρει τροφή για προβληματισμό σχετικά με το μέλλον της ηλεκτρονικής επίλυσης διαφορών, το οποίο πλησιάζει και για το ελληνικό σύστημα απονομής της δικαιοσύνης.

Απόστολος Άνθιμος

Lucia Ruggeri, Agnè Limantè and Neža Pogorelčnik Vogrinc (eds), The EU Regulations on Matrimonial Property and Property of Registered Partnerships, INTERSENTIA, 2022, xxxii + 325 σελ.

Από τις εκδόσεις Intersentia κυκλοφόρησε φέτος ο

συλλογικός τόμος με τίτλο *Οι κανονισμοί της ΕΕ για τις περιουσιακές σχέσεις συζύγων και καταχωρισμένων συντρόφων*. Πρόκειται για τους Κανονισμούς 1103 & 1104/2016 αντίστοιχα. Την επιμέλεια του έργου ανέλαβαν οι Lucia Ruggeri, τακτική καθηγήτρια ιδιωτικού δικαίου στη νομική σχολή του Καμερίνο Ιταλίας, Agnè Limantè, ερευνήτρια στο ινστιτούτο του λιθουανικού κέντρου κοινωνικών σπουδών και διδάκτωρ του πανεπιστημίου του Βίλνιους, Λιθουανία, και Neža Pogorelčnik Vogrinc, αναπληρώτρια καθηγήτρια αστικού και εμπορικού δικαίου στη νομική σχολή της Λιουμπλιάνας, Σλοβενία. Το βιβλίο αποτελεί τμήμα των παραδοτέων του προγράμματος με τον τίτλο ‘E-training on EU Family Property regimes — EU-FamPro - N. 101008404 — JUST-AG-2020 /JUST-JTRA-EJTR-AG-2020’ [Deliverable No D5 EU-FamPro Book]. Το ανωτέρω πρόγραμμα χρηματοδοτήθηκε από την ΕΕ.

Όπως προαναφέρθηκε, το βιβλίο εστιάζει στους Κανονισμούς 1103 & 1104/2016. Δεν πρόκειται για υπομνηματιστικό έργο, αλλά για συλλογή αυτοτελών μελετών, δομημένων στη βάση επιμέρους κοινών θεματικών και για τους δύο κανονισμούς.

Το βιβλίο χωρίζεται σε τρία μέρη: Το πρώτο φέρει τον γενικό τίτλο *Setting the scene*, φράση που θα μπορούσε να αποδοθεί ως «γενική εισαγωγή στο ερευνητικό αντικείμενο». Δύο μελέτες εντάσσονται στο μέρος αυτό: Πρώτα, «το σύστημα των κανονισμών της ΕΕ στο πεδίο του ενωσιακού ιδιωτικού διεθνούς δικαίου» [The System of EU Private International Family Law Instruments], από την εκδότρια, κυρία Agnè Limantè [σελ. 3 επ.], και ακολούθως «οι δίδυμοι κανονισμοί: εξέλιξη και υιοθέτηση» [The Twin Regulations: Development and Adoption], από την Eglė Kavoliūnaitė-Ragauskienė, ερευνήτρια και εκπαιδευτρια σε θέματα ενωσιακού οικογενειακού δικαίου [σελ. 25 επ.].

Πλουσιότερο είναι το δεύτερο μέρος του τόμου, όπου φιλοξενούνται οι ακόλουθες μελέτες: Βασικές αρχές και πεδίο εφαρμογής των δίδυμων κανονισμών [Main Concepts and Scope of Application of the Twin Regulations], από τις Marija José Cazorla González, τακτική καθηγήτρια αστικού δικαίου στη νομική σχολή της Αλμερία, Ισπανία, και Mercedes Soto Moya, τακτική καθηγήτρια ιδιωτικού διεθνούς δικαίου στη νομική σχολή της Γρανάδα [σελ. 41 επ.]· διατάξεις διεθνούς δικαιοδοσίας στους δίδυμους κανονισμούς [Jurisdictional Provisions in the Twin Regulations], από τις Ivana Kunda, τακτική καθηγήτρια και διευθύντρια του τομέα διεθνούς και ευρωπαϊκού ιδιωτικού δικαίου της νομικής σχολής του πανεπιστημίου της Ριέκα, Κροατία, και την εκδότρια Agnè Limantè [σελ. 71 επ.]· το εφαρμοστέο δίκαιο στους δίδυμους κανονισμούς [Applicable Law in the Twin Regulations], από την εκδότρια Neža Pogorelčnik Vogrinc

[σελ. 101 επ.] η αναγνώριση, εκτελεστότητα, και εκτέλεση αποφάσεων κατά τους δίδυμους κανονισμούς [Recognition, Enforceability and Enforcement of Decisions under the Twin Regulations], από την Jerca Kramberger Škerl, αναπληρώτρια καθηγήτρια ιδιωτικούς διεθνούς δικαίου, πολιτικής δικονομίας, και γαλλικής νομικής ορολογίας στη νομική σχολή του πανεπιστημίου της Λιουμπλιάνας [σελ. 129 επ.] τα δημόσια έγγραφα και οι δικαστικοί συμβιβασμοί κατά τους δίδυμους κανονισμούς [Authentic Instruments and Court Settlements under the Twin Regulations], από την Ivana Kunda και την Martina Tičić, υποψήφια διδάκτορα στη νομική σχολή της Ριέκα [σελ. 157 επ.].

Το τρίτο και τελευταίο μέρος είναι αφιερωμένο στη διάκριση των δίδυμων κανονισμών προς αντίστοιχες ρυθμίσεις τόσο του εσωτερικού, όσο και του ενωσιακού δικαίου. Περιλαμβάνονται έξι συμβολές: Επιλογή εφαρμοστέου δικαίου και δικαστηρίου σε περιουσιακές σχέσεις συζύγων και καταχωρισμένων συντρόφων: Συναφείς κίνδυνοι [Choosing Law and Jurisdiction for Matrimonial Property and Property Consequences of Registered Partnerships: Associated Risks], από τους Francesco Giacomo Viterbo, αναπληρωτή καθηγητή ιδιωτικού δικαίου στη νομική σχολή του πανεπιστημίου του Σαλέντο, Ιταλία, και Roberto Garetto, διδάκτορα στο πανεπιστήμιο του Καμερίνο [σελ. 191 επ.] περιουσιακές σχέσεις διασυννοριακών ομόφυλων ζευγαριών στην ΕΕ [Property Relations of Cross-Border Same-Sex Couples in the EU], από τον Filip Dougan, εντεταλμένο διδασκαλίας στη νομική σχολή της Λιουμπλιάνας [σελ. 219 επ.] de facto ζεύγη: μεταξύ εθνικών λύσεων και ευρωπαϊκών τάσεων [De Facto Couples: Between National Solutions and European Trends], από τη Sandra Winkler, αναπληρώτρια καθηγήτρια στη νομική σχολή της Ριέκα [σελ. 245 επ.] περιουσιακά καθεστάτα και εθνικά μητρώα διασυννοριακών ζευγαριών [Property Regimes and Land

Registers for Cross-Border Couples], από την επιμελήτρια Lucia Ruggeri, και την Manuela Giobbi, ερευνήτρια ιδιωτικού δικαίου στη νομική σχολή του Καμερίνο [σελ. 269 επ.] ο κανονισμός για τις κληρονομικές διαφορές, συμφωνίες περιουσιακών σχέσεων, και έλλειψη συνοχής μεταξύ των ενωσιακών κανόνων σύγκρουσης [Succession Regulation, Matrimonial Property Agreements and Inconsistencies Among European Private International Law Rules], από τον Stefano Deplano, αναπληρωτή καθηγητή αστικού δικαίου στη νομική σχολή του πανεπιστημίου 'Luigi Vanvitelli' της Καζέρτα [σελ. 293 επ.] τέλος, διάφορες σκέψεις για την Ευρώπη, τους κατοίκους της, και τη μετανάστευση [Miscellaneous Thoughts on Europe, its People and Migration], από τον Nenad Hlača, τακτικό καθηγητή οικογενειακού δικαίου στη νομική σχολή της Ριέκα [σελ. 313 επ.].

Το εγχείρημα των εκδοτών αξίζει συγχαρητηρίων. Η έκδοση του συγγράμματος ως παραδοτέου στο πλαίσιο του ανωτέρω προγράμματος συμβάλλει στη βιβλιογραφική επεξεργασία δύο κανονισμών με πενιχρή προς το παρόν διασπορά στα εθνικά δικαστήρια των κρατών μελών. Ο Έλληνας νομικός δεν έχει ακόμη στη διάθεσή του κάποια σχετική μονογραφία ή κατ' άρθρον ερμηνεία των κανονισμών αυτών. Η σύμπλευση των νομικών σχολών της Ριέκα, της Λιουμπλιάνας, της Αλμερία, και του λιθουανικού κέντρου κοινωνικών σπουδών αποδεικνύει την σπουδαιότητα των πανεπιστημιακών συνεργασιών στο πεδίο της δικαστικής συνεργασίας σε αστικές υποθέσεις. Πολύ πρόσφατα η Νομική Σχολή Αθηνών άρχισε την υλοποίηση προγράμματος σχετικά με συναφές αντικείμενο, έχοντας εντάξει σε αυτό σεμινάρια σχετικά με τους Κανονισμούς 1103 και 1104/2016, με τελικούς αποδέκτες δικηγόρους. Ας ελπίσουμε ότι το διδακτικό υλικό θα δημοσιευτεί, έτσι ώστε να υπάρξει μια πρώτη πηγή πληροφόρησης στη γλώσσα μας.

Απόστολος Άνθιμος